

*І.П. Майданік,
канд. соціол. наук*

*I.P. Maidanik,
Candidate of Sociol. Sci.*

МІСЦЕ МІГРАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТА НА РИНКУ ПРАЦІ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Abstract. The contemporary state of migration processes in the Czech Republic is considered. On the basis of the analysis of a database of vacancies for foreign workers, the main characteristics of the demand of the Czech labor market for the manpower from the other countries, including Ukraine, are clarified. It is revealed which professions are most required on the Czech labor market, which branches need mostly the labor of foreign workers, etc.

Чільне місце у системі правових норм, що регулюють міграційну поведінку населення України, належить ст. 33 Конституції, котра гласить, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території нашої країни, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання та право вільно залишати територію України. Однак, неможливо залишити територію однієї держави, не в'їхавши при цьому на територію іншої. Саме тому увагу дослідників неминуче привертає міграційна політика тих країн у які прямують українські мігранти. Актуальність досліджень, присвячених цій тематиці, зростає в періоди трансформації міграційних приписів країн-реципієнтів. Це великою мірою стосується Чеської Республіки, у політиці якої відбулися певні зміни як передумова входження країни до ЄС та приєднання до Шенгенської зони, незважаючи на що, а, можливо, і через це, привабливість цієї країни для українських мігрантів з року в рік зростає.

Дослідженням різних аспектів міграцій населення присвятили свої роботи такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як М. Денисенко, П. Дорінгер, В. Євтух, Ж. Зайончковська, В. Іонцев, Е. Лібанова, О. Малиновська, О. Позняк, І. Прибиткова, М. Романюк, О. Старк, М. Тодаро, О. Хомра, С. Чехович, М. Шульга та ін. Роботи цих та інших дослідників висвітлюють широкий спектр складових міграційної проблематики – від мотиваційних чинників міграцій населення до державного управління цими процесами. Серед низки публікацій, присвячених розгляду міграційної політики приймаючих країн, у контексті даної статті слід згадати передусім монографію "Міжнародна трудова міграція в Чеській Республіці", де надається детальний аналіз перебігу міграційних процесів у Чехії. Однак у згаданій монографії не приділено належної уваги такій важливій складовій, як вивчення попиту чеських роботодавців на іноземну робочу силу. Метою даної статті постає заповнення зазначеної прогалини. Інформаційним підґрунтям для такого аналізу виступає база даних про наявність вільних робочих місць, які чеські роботодавці готові запропонувати іноземцям [1].

Протягом 2000–2003 рр. міграційна політика Чеської Республіки зазнала суттєвих змін задля узгодження міграційної сфери Чехії з вимогами Європейського Союзу. Зміни міграційної політики Чеської Республіки охопили декілька складових міграційної дійсності, вони стосувалися запровадження нового режиму отримання віз, політики і процедури натуралізації тощо. У контексті змін у регулюванні трудової діяльності іноземців на території Чеської Республіки на особливу увагу заслуговує розгляд проекту "Відбір кваліфікованих працівників з-за кордону", що виступає інструментом селективної політики залучення мігрантів задля поліпшення соціально-економічної ситуації в Чехії. Демографічна ситуація в цій країні характеризується зменшенням чисельності населення, збільшенням у його загальній структурі частки осіб старших вікових груп і паралельним зменшенням питомої ваги населення працездатного віку. Ця ситуація є типовою для всіх європейських країн, для яких згладжування негативних явищ на ринку праці, викликаних нестачею робочої сили, є дуже актуальним.

Робота за проектом "Відбір кваліфікованих працівників з-за кордону" розпочалася у 2003 р., а для українців можливість долучитися до участі у ньому з'явилася дещо пізніше – у січні 2006 р. Організатори очікували, що проект викличе неабияке зацікавлення серед українських громадян, для яких міграційна привабливість Чеської Республіки є доволі високою. Щоб уникнути перевантаження на першому етапі впровадження, коли важливим було налагодження технічної та адміністративної сторін роботи, чеська сторона змістила часові рамки реалізації проекту в Україні. Прогнози організаторів виявилися вірними: незважаючи на те, що наші співвітчизники мали менше часу для того, щоб подати заявку на участь у проекті, українці все одно виявилися найчисленнішою групою порівняно з учасниками, які мають громадянство інших країн. Так, за станом на кінець лютого 2008 р., за п'ять років реалізації проекту на участь у ньому зголосилися 973 особи, з них 252 особи (25,9%) – українці. Громадяни Болгарії, Російської Федерації та Республіки Білорусь також виявили активність у поданні заявок, частки громадян даних країн у загальній структурі учасників становили 18,1; 14,2 та 12,3% відповідно [2]. Претенденти на участь у проекті, у разі позитивного рішення за процедурою відбору, матимуть можливість подати заяву на отримання постійного місця проживання для себе та своїх чоловіка (дружини) і дітей через 2,5 року перебування на території Чехії, також їм надається гарантований тридцятиденний строк для пошуків нового місця роботи, якщо попереднє місце втрачене не з їх вини.

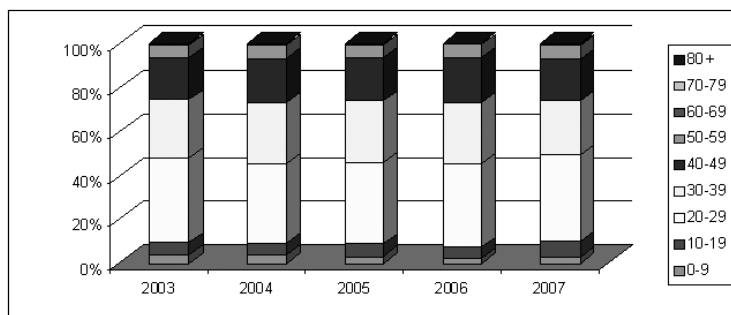
Загалом привабливість Чеської Республіки для мігрантів протягом останніх років суттєво зростає, і особливо активно чеські терени приваблюють українців. Якщо у 2002 р. майже кожен четвертий іммігрант, який прибув до Чехії, мав паспорт громадянина України, то вже у 2006 р. – майже кожен другий (табл. 1). Чисельність українських іммігрантів у Чехії протягом 2002–2006 рр. зросла майже втричі, і вже у 2004 р. у структурі прибулих на територію Чеської Республіки питома вага українців перевищила частку громадян Словаччини, які до того часу утримували домінуючу позицію у складі іммігрантів. Збільшуються також міграційні потоки до Чехії з

таких країн, як Молдова, Китай, Болгарія, Казахстан, Македонія, а з Франції, Польщі та Німеччини, – навпаки, зменшуються.

Таблиця 1
Розподіл іммігрантів до Чехії у 2002–2006 рр. за громадянством

	2002		2003		2004		2005		2006	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Україна	10742	24,0	15692	26,1	16436	30,7	23875	39,6	30150	44,2
Словаччина	13326	29,8	24385	40,6	15788	29,5	10107	16,8	6781	9,9
В'єтнам	5691	12,7	3583	6,0	4470	8,4	4906	8,1	6433	9,4
Російська Федерація	2456	5,5	1834	3,1	1986	3,7	3300	5,5	4675	6,9
Молдова	848	1,9	1194	2,0	997	1,9	1672	2,8	2377	3,5
США	836	1,9	1172	2,0	874	1,6	1374	2,3	1804	2,6
Китай	410	0,9	489	0,8	516	1,0	833	1,4	1381	2,0
Польща	1679	3,8	1653	2,8	1806	3,4	1259	2,1	949	1,4
Німеччина	987	2,2	1228	2,0	1749	3,3	1431	2,4	797	1,2
Всього	44679	100	60015	100	53453	100	60294	100	68183	100

За даними чеської статистики, за останні п'ять років чисельність українських іммігрантів до Чеської Республіки збільшилась у 2,5 разу (з 15 490 осіб у 2003 р. до 39 572 осіб у 2007 р.). До Чехії прибувають переважно українці молодого, працездатного віку, так у 2007 р. майже 40% з них становили особи віком 20–29 років, ще 25% – були віком 30–39 років. Загалом, протягом останніх п'яти років на фоні збільшення загальної чисельності українських мігрантів до Чеської Республіки вікова структура цієї категорії прибулих майже не змінилась: переважають особи працездатного віку, в той час коли частки осіб молодших та старших вікових груп є порівняно незначними (рис. 1). Чеська статистика фіксує незначне зростання питомої ваги жінок серед прибулих мігрантів з України, що збільшилась з 2003 р. на 5,4% і у 2007 р. становила 39%.

Рис. 1. Віковий розподіл мігрантів з України до Чеської Республіки

Соціальний портрет ідеального іммігранта до Чеської Республіки виглядає так: це особа, віком від 23 до 35 років, з вищою освітою (ще краще, якщо це буде кандидат наук), яка має чоловіка (дружину) також з вищою освітою і двох дітей [6]. Однак на практиці досягти такого складу мігрантів, як за рівнем освіти, так і за сімейним станом та наявністю дітей надзвичайно складно. Вікова структура прибулих до Чехії, як показано у на рис. 1, цілком відповідає проголошеним цілям держави, оскільки молодь активно прямує на чеські території. За браком відповідних даних важко робити висновки про сімейний стан та освіту прибулих, а от практика в'їзду українських мігрантів з дітьми зустрічається доволі рідко, частка прибулих осіб молодших за 9 років, протягом останніх років становить приблизно 3%, питома вага 10–19-річних (серед яких частина осіб можуть бути дітьми, які прибули з батьками, а частина – самостійними мігрантами), коливається в межах 5–6%.

Необхідною умовою для участі у проєкті "Відбір кваліфікованих працівників з-за кордону" виступає наявність трудової угоди з роботодавцем у Чехії. Для полегшення процесу пошуку роботи іноземцями фахівці Міністерства праці та соціального забезпечення розробили інтернет-сайт, де розміщені вакансії, які роботодавці готові запропонувати громадянам інших країн. Проаналізувавши базу даних вільних робочих місць, що пропонуються іноземцям, можна зробити висновок про те, яке місце відводиться міграційному компоненту на ринку праці Чеської Республіки.

Серед галузей, які найбільше потребують іноземної робочої сили, на першому місці – виробництво та експлуатація. Понад половину (50,9%) вакансій для іноземців пропонують роботодавці, які мають бізнес у цій сфері (табл. 2). Трохи більш як кожна десята вакансія (12,6%) дає можливість зацікавленому іноземцю працевлаштуватись у будівельній галузі. Чекають на іноземних працівників також роботодавці у галузі сільського господарства та лісівництва (серед усіх вакансій, що відкриті для іноземців, на цю сферу припадає 8,6%), торгівлі та туризму (7,4%), транспорту (6,9%), сфери послуг (4%) та медицини (2,4%).

Таблиця 2

Розподіл вакансій, відкритих для працевлаштування іноземців, за галузями економіки Чеської Республіки, %

Будівництво	12,6
Виробництво та експлуатація	50,9
Виховання та освіта	1,1
Діловодство	1,2
Інформаційні технології	0,6
Культура та спорт	0,2
Медицина	2,4
Менеджмент	0,7

Наука та дослідження	0,9
Охорона та оборона	0,5
Послуги	4
Право	0,1
Сільське господарство та лісівництво	8,6
Торгівля та туризм	7,4
Транспорт	6,9
Фінанси	1,7

Джерело: авторські розрахунки за даними http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/prociz/vmciz станом на лютий 2008 р.

Прихильники теорії сегментованого ринку праці вважають, що мігранти на ринках праці іноземних держав виконують в основному ті види робіт, що не приваблюють місцеве населення. У деяких державах навіть є законодавчо закріплені нормативи, що приписують, які саме роботи можуть виконувати мігранти. Такі дії держав відповідають положенням Конвенції Міжнародної організації праці "Про працівників-мігрантів", ст. 14 якої містить дозвіл кожній країні обмежувати трудовим мігрантам доступ до виконання певних робіт чи функцій, коли це необхідно в інтересах держави. Так, уряд Франції нещодавно опублікував циркуляр, де визначаються списки професій, на яких можуть працювати вихідці з держав Східної Європи [5]. Чеська Республіка не вводила подібного списку пріоритетних для мігрантів професій з огляду на те, що ринок праці є доволі динамічним утворенням, тому галузі або види робіт, у яких спостерігається нестача робочої сили, можуть змінюватися досить швидко.

Найбільше чеські роботодавці чекають іноземних працівників для заповнення такої посади, яку самі вони характеризують просто як "робітник": серед усіх вакансій, зазначених на сайті Міністерства праці та соціальних справ Чеської Республіки така позиція фігурувала у чверті (25,5%) випадків. Іноді роботодавці пояснювали, що під робітником вони мають на увазі особу, яка б виконувала прості ручні операції, тобто тут не йдеться про кваліфікованих працівників робітничих спеціальностей, які також є доволі затребуваними на ринку праці Чехії. Досить легко знайти роботу на чеському ринку праці іноземцям з такими спеціальностями, як зварник, слюсар, муляр, монтажник, механік, каменярь, електрик, штукатур, кухар, водій та швець. Чеська медицина потребує іноземних лікарів, масажистів, санітарів; фінансова галузь – бухгалтерів, касирів та економістів (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл професій, зазначених у вакансіях, відкритих для працевлаштування іноземців у Чеській Республіці, за галузями, %

Будівництво	Штукатур, каменяр, монтажник, муляр, різнороб, тесля
Виробництво та експлуатація	Електрик, швець, механік, робітник, слюсар, зварник
Виховання та освіта	Викладач, вчитель мови, керівник гуртка, вихователь
Діловодство	Адміністратор, референт, секретар
Інформаційні технології	Аналітик, програміст
Культура та спорт	Вахтер, механік
Медицина	Лікар, масажист, прибиральник, санітар
Менеджмент	Керівник
Наука та дослідження	Архітектор, лаборант, математик
Охорона та оборона	Секретар
Послуги	Масажист, підсобник, прибиральник
Право	Юрист
Сільське господарство та лісівництво	Кресляр, робітник, садівник, тваринник
Торгівля та туризм	Брокер, продавець, різнороб
Транспорт	Різнороб, водій, вантажник
Фінанси	Бухгалтер, касир, економіст

Серед спеціалістів з вищою освітою, згідно з базою даних вакансій, що розміщені на сайті Міністерства праці Чеської Республіки, чехи запрошують на роботу частіше за все інженерів, лікарів і навіть керівників підприємств або їх структурних підрозділів. Однак, слід зауважити, що частка вакансій, які потребують у працівника наявності вищої освіти, у загальній структурі вільних робочих місць, що доступні мігрантам, доволі незначна (лише 8,1%). Переважна більшість вакансій може бути заповнена працівниками з професійною середньою освітою (76,7%).

Потреба чеських роботодавців в іноземній робочій силі є суттєвою, тому багато з них зацікавлені у груповому наборі іноземних працівників. Кількість місць, запропонованих на одному підприємстві для працевлаштування іноземним працівникам, може сягати п'ятисот. Однак більше ніж у 90% випадків бажана чисельність іноземців для виконання виробничих функцій на підприємстві не перевищує 25 осіб. Середня кількість вакансій, відкритих для іноземців на одному підприємстві, що здійснює свою діяльність у галузі виробництва та експлуатації, становить 16 осіб, у будівництві – 9, у сфері послуг – 10, а в сільському господарстві – 11.

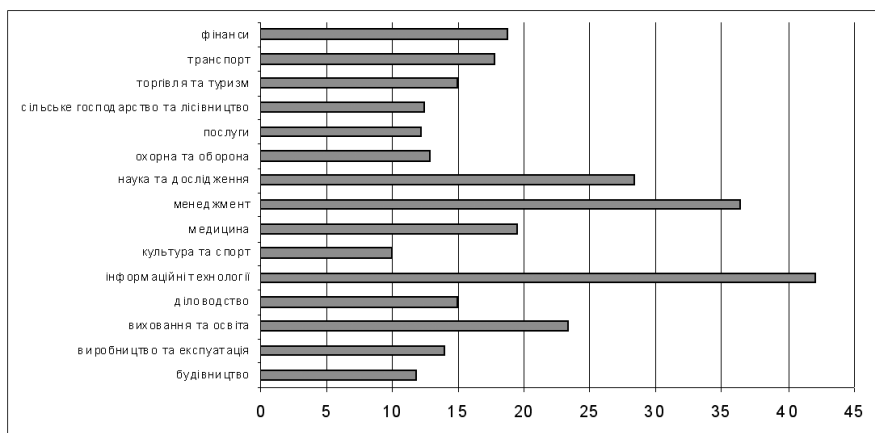
Майже в половині випадків чеські роботодавці пропонують іноземцям працювати зі змінним режимом роботи. Це не стосується таких галузей, як право, наука та дослідження, виховання та освіта, менеджмент, де не передбачається робота за змінами. Найчастіше працювати у дві, три і навіть чотири зміни будуть іноземці, які по-

годяться на працевлаштування у сфері виробництва та експлуатації, оскільки там лише 38% вакансій передбачають роботу в одну зміну.

Відповідно до положень неокласичної макроекономічної теорії розмір заробітної плати виступає основним фактором виштовхування у країнах (регіонах) походження мігрантів та основним фактором притягування в регіонах прибуття. У цьому контексті цікаво проаналізувати розміри винагороди за працю, що очікує на мігрантів у Чеській Республіці. Розмір середньої заробітної плати, яку пропонують іноземцям за роботу на чеських підприємствах, становить 14,6 тис. чеських крон на місяць (приблизно 4600 грн.). Для порівняння зазначимо, що загалом розмір середньомісячної зарплати в Чехії становить 18,1 тис. крон (приблизно 5700 грн.) [4].

Слід зауважити, що цей факт не обов'язково свідчить про те, що мігрантам пропонують меншу винагороду за працю, ніж місцевим мешканцям, оскільки робочі місця, запропоновані іноземцям, не відповідають загальній структурі зайнятих у Чехії і переважно не потребують високої кваліфікації і є, відповідно, нижче оплачуваними. З іншого боку, майже половина роботодавців, які розмістили свої вакансії для іноземців на сайті Міністерства праці і соціальної політики Чехії, не поділилися з зацікавленими у працевлаштуванні іноземцями інформацією про те, скільки ж вони збираються їм платити. Імовірно, що розмір грошової винагороди, який вони відвели на оплату праці іноземців, є нижчим, ніж середній показник зарплати за відповідні види робіт у цій державі, тому роботодавці і не афішують цю інформацію, щоб не втратити потенційного працівника.

Найвища зарплата очікує на тих мігрантів, які забажають працювати на території Чехії у галузі інформаційних технологій, менеджменту, науки та досліджень. А от працівники, що працюватимуть у галузі культури та спорту, а також на будівництві, отримуватимуть найнижчі зарплати (рис. 2).

Рис. 2. Розмір середньомісячної зарплати, що пропонують іноземцям чеські роботодавці, тис. крон.

(Джерело: авторські розрахунки за даними http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/prociz/vmciz за станом на лютий 2008 р.)

Розмір заробітної плати не єдиний чинник, що може вплинути на вибір іноземцем певного місця роботи. Додатковим фактором привабливості певного місця прикладання праці може бути також забезпечення іноземного працівника житлом (4,4% роботодавців обіцяють це зробити). Деякі роботодавці пропонують також такі переваги працевлаштування на їх підприємстві, як харчування на виробництві та додаткова відпустка. Щоправда, такі позиції зустрічаються досить рідко.

Таким чином, українсько-чеські міграційні стосунки протягом останнього часу міцнішають. Це відбувається, на жаль, за рахунок вибуття українських громадян до Чеської Республіки. Чеські роботодавці готові активно використовувати працю іноземців у виробничому процесі. Особливого впливання зарубіжної робочої сили потребують такі галузі чеської економіки, як виробництво та експлуатація, будівництво, сільське господарство та лісівництво, торгівля та транспорт. Уряд Чеської Республіки скористався потенціалом мігрантів для добробуту чеської нації, покращення ситуації на ринку праці, тому міжнародна трудова міграція зайняла важливе місце у ринковій економіці Чеської Республіки.

-
1. Search for vacancies suitable for foreigners in the employment offices database [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/prociz/vmciz. – Заголовок з екрана.
  2. Кандидати, долучені до пілотного проекту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imigracecz.org/?lang=ua&article=media&mm=4327&full=true>. – Заголовок з екрана.
  3. *Пелех О.Б.* Міжнародна трудова міграція в Чеській Республіці : моногр. / О.Б. Пелех, Б.М. Юськів. – Рівне : Перспектива, 2006. – 200 с.
  4. Содержание семьи в Чехии значительно подорожало [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zagran.kiev.ua/article.php?new=208&idart=2084>. – Заголовок з екрана.
  5. Франция определила, кем могут работать иностранцы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://job.ukr.net/news/2008/04/03/24820/>. – Заголовок з екрана.
  6. Чешская формула интеграции [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zagran.kiev.ua/article.php?new=216&idart=2163>. – Заголовок з екрана.